

Олена Кузнецова
д-р філол. наук, проф.,
завідувач кафедри журналістики
та засобів масової комунікації,
Національний університет
«Львівська політехніка»

ТЕХНОЛОГІЇ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЛЮДЬМИ В РОСІЙСЬКИХ ЗМІ ТА ПРОТИДІЯ ЇМ

© Кузнецова Олена, 2018

Охарактеризовано інформаційно-психологічну небезпеку технологій рефлексивного управління людьми в російських ЗМІ, виявлено їх маніпулятивний вплив на свідомість, психіку через правдоподібну, спотворену, вибіркову, неповну інформацію, яка, змінює ціннісні орієнтири, знижує психічне здоров'я, сприяє людським, матеріальним, територіальним втратам України.

Виявлено, що інформаційно-психологічні технології рефлексивного управління людьми в російських ЗМІ деформують свідомість, психіку і є не тільки проблемою України, а й проблемою країн Європи, Америки, що здійснюють санкції проти Росії.

Використовуючи інформаційно-психологічні технології рефлексивного управління людьми, російські ЗМІ втілюють мету кремлівських керівників – визнати російську мову в Україні державною, погодитися на московський сценарій урегулювання війни на Донбасі: здійснити федералізацію України, приєднати її частинами до Євразійського Союзу.

Запропоновано створити єдину українську систему інформаційно-психологічного протидіяння з російськими ЗМІ, систематично здійснювати медіаосвіту, рекомендовано індивідуальні методи захисту й протистояння мас-медійному інформаційно-психологічному впливу технологій рефлексивного управління людьми.

Ключові слова: технології рефлексивного управління людьми в ЗМІ, інформаційно-психологічна небезпека ЗМІ, єдина українська система інформаційно-психологічного протидіяння з російськими ЗМІ, індивідуальні методи протистояння мас-медійному інформаційно-психологічному впливу.

Olena Kuznetsova

TECHNOLOGIES OF REFLECTIVE MANAGEMENT OF HUMANS RUSSIAN MEDIA AND FIGHT AGAINST IT

It is described the informatively-psychological danger of technologies of reflexive management to influence on Russian people by mass-media. It is revealed manipulative influence on consciousness, psyche of people through the plausible, selective, incomplete information, which changes the valued reference-points, reduces a psychical health, and assists the human, material, territorial losses of Ukraine.

It is educed that informatively-psychological technologies of reflective management of people by Russian mass-media deform consciousness, psyche and is not only the problem of Ukraine but also problem of countries of Europe, America, that carry out approvals against Russia. Using informatively-psychological technologies of reflective management, the Russian mass-media incarnate the aim of the Kremlin steering – to admit Russian in Ukraine state, to agree with the Moscow scenario of adjustment war on Donbas: to carry out federalization of Ukraine, and to add it to Euro-Asian Union.

It is suggested to create the single Ukrainian system of the informatively-psychological opposing with Russian mass-media, systematic carry out mediaeducation, also it is recommended to create individual methods of defence and opposition to informatively-psychological influence of mass-media by technologies of reflexive management of people.

Key words: information-psychological danger of mass media, a unified Ukrainian system of information-psychological resistance to the Russian mass media, individual methods of defence and resistance to the mass-media information-psychological influence.

Постановка проблеми. В умовах конспіраційної війни, війни за свідомість, передові позиції які займають ЗМІ, сучасні російські і проросійські мас-медіа використовують для технології рефлексивного управління людьми, створюють і передають цілеспрямовану правдоподібну, спотворену, вибірково, неповну інформацію, що призводить до соціально-психологічних змін, вигідних агресорів, а відтак до зниження здоров'я людей, їхніх ціннісних орієнтирів, територіальних, людських, матеріальних втрат нашої держави. Російський дослідник П. Г. Белов зауважує: «При виборі способів оцінки шкідливого впливу ЗМІ малося на увазі технології управління поведінкою людей, котрі базуються на психоінжинірингу, що передбачає багатоплановість свідомості кожної людини. Завдяки цьому вона може виступати в кількох ролях, будучи ніби різними квазіособистостями. А основана на цьому технологія рефлексивного управління людьми за допомогою ЗМІ здійснюється нині засекречуванням істинних і нав'язуванням хибного бачення картин світу, котрі й визначають склад інформаційних повідомлень, що формують відповідні матриці цінностей» [4; с. 73].

Аудиторія маніпулятивних ЗМІ приймає рішення, діє відповідно до змісту їхньої інформації, яка видозмінює, спотворює, руйнує традиції, національні орієнтири, поведінку людей, що є неадекватними реальній ситуації, небезпечними для людини, суспільства, держави.

Як зазначає Х. Ю. Хворост: «Надзвичайно важливою є розробка психотехнологій захисту та інформаційно-психологічної безпеки особи та держави, що дадуть змогу стабілізувати та забезпечувати себе від руйнівних інформаційних впливів, які безпосередньо та опосередковано завдають нищівного удару безпеці здоров'я людини» [8; с. 184].

Пріоритетами державної політики України в мас-медійній сфері в світлі Доктрини інформаційної безпеки, затвердженої Президентом України 25 лютого 2017 року, визначено, зокрема, боротьбу з дезінформацією та деструктивною пропагандою російських ЗМІ, що зумовлює **актуальність та мету** дослідження – протистояти руйнівним інформаційно-психологічним технологіям і впливам ЗМІ Російської Федерації, що демонізують, дегуманізують українців, руйнують український соціум, закликають до знищення українців та України як держави.

Сучасна інформаційно-психологічна небезпека російських ЗМІ є не тільки державною, українською, а й російською, світовою проблемою мас-медійної інформаційно-психологічної загрози людині, суспільству, світу, що зумовлює **значення** проблеми, особливо в умовах гібридної війни РФ проти України, інформаційно-психологічної війни Росії проти всього світу.

Інформаційно-психологічний вплив, – як зазначає В. Гулай: «спрямований на придушення, знищення, дезорганізацію, дезорієнтацію, дезінформацію, дезадаптацію об'єкта впливу, який спроможний порушити психічне здоров'я, спонукати до спонтанних, немотивованих, агресивних дій, спричинити тимчасові чи незворотні зміни та самознищення, підкорити свідомість особистості та скерувати її» [3; с. 23].

Інформаційно-психологічні загрози аудиторії України, особливо на Донбасі від деформування свідомості і психіки впливу російських ЗМІ, є не тільки проблемою України, а й проблемою країн Європи, Америки, що здійснюють санкції проти Росії.

У сучасній гібридній війні російські ЗМІ використовують як інформаційно-психологічну зброю, навмисно застосовуючи психологічні технології підкорення психіки й свідомості реципієнтів [4]. Інформаційно-психологічну небезпеку російських ЗМІ можна визначити як процес нищення свідомості, психіки, інтересів не тільки реципієнтів, а й суспільства, держави через

сприйняття негативних мас-медійних інформаційно-психологічних впливів. Приховану інформаційно-психологічну небезпеку становлять російських ЗМІ в Україні: «Комсомольская правда в Украине» («КП в Украине»), «Московский комсомолец в Украине (МК в Украине)», «Известия в Украине», «Аргументы и факты в Украине», що активно долучені до маніпулятивного просування російських доктрин у своїх ЗМІ.

Як пише Р. Шутов: «В Україні існує ряд телеканалів, які перебувають під впливом Росії через свою належність до російських бізнесових груп. Йдеться про канали Медіа-групи «Україна» (канал «Україна», НЛО TV, INDIGOTV, Ескулап TV), Inter Media Group Ltd (Інтер, НТН, Мера, К1, К2, Zoom, «Пиксель», «112 Україна»), а також холдинг «Вести», до якого належать: журнал «Вести.Репортер», радіо «Вести ФМ», щоденна газета «Вести», яку роздають безкоштовно в найбільших містах України [10; с. 55].

Незахищеність індивідуальної психіки, групової та суспільної свідомості від деформувального впливу російських ЗМІ викликає асоціальні процеси, що ускладнюють, перешкоджають оптимальному функціонуванню української держави, соціальних інститутів, людей.

Стан вивчення проблеми. Найбільш вивченими є питання забезпечення інформаційно-психологічної безпеки та її засобів у наукових працях В. Алещенко, В. Виноградного, В. Сербіна, В. Гулай, Л. Кучми, В. Левицького, В. Лепського, С. Лисенко, В. Лизанчука, Н. Марути, М. Маркової, О. Фролової, В. Шамрай, П. Шевчука та ін. Російські ЗМІ як засоби інформаційно-психологічних небезпек розглядали Н. Вітюк, К. Гринько, Д. Присяжнюк, О. Романчук, Р. Шутов та ін. Однак питанню технології рефлексивного управління людьми російських ЗМІ та протидія їм, приділялося, на нашу думку, недостатньо уваги.

До основних небезпек інформаційно-психологічного впливу, В. І. Виноградчий зараховує: «нанесення шкоди здоров'ю людини; блокування на неусвідомленому рівні волі, волевиявлення людини, штучне прищеплення їй синдрому залежності; втрата здатності до політичної, культурної, моральної самоідентифікації людини; маніпуляція суспільною свідомістю; руйнування єдиного інформаційного і духовного простору України, традиційних устоїв суспільства і суспільної моральності, а також порушення інших життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави. Наприклад, культ жорстокості, насильства, порнографії, розбещеності тощо, які транслюють засоби масової інформації, друковані видання, комп'ютерні ігри, соціальні мережі, що веде до неусвідомленого бажання у підлітків і молоді, а також дорослих з нестійкою психікою, копіювати запропоновані моделі поведінки. Цей вид пропаганди знижує рівень порогових обмежень і правових заборон, що поряд з іншими умовами відкриває шлях для багатьох правопорушень. Це, своєю чергою, наносить непоправну шкоду не тільки окремій особистості, але й суттєві збитки національним інтересам країни» [2].

Російські ЗМІ поширюють однакові міфи, стереотипне трактування подій, а саме: покладання провини, відповідальності за всі конфлікти на Київ (Київ не почув Донбас; Майдан – причина війни на Донбасі тощо); формування сприйняття організованої Росією війни на сході України як руху протесту народних мас (війна проти власного народу, громадянська війна); легітимізація «ЛНР» та «ДНР».

Російські ЗМІ неадекватно відображають навколишній світ, змішуючи навіювання і переконування для прихованого психологічного примусу, для управління людьми, застосовують маніпулятивні прийоми, технології, впроваджують у психіку реципієнтів запрограмовані російськими пропагандистами цілі, бажання, наміри, ставлення, установки, які не збігаються з тими, які є у адресатів на момент впливу мас-медіа.

Такий маніпулятивний інформаційно-психологічний вплив російських ЗМІ дезорієнтує реципієнтів, викликає психоемоційну і соціальну напруженість, що не дозволяє людям адекватно сприймати соціально-економічну та суспільно-політичну ситуацію, події, бачити перспективу.

Піднята проблема стосується інформаційної екології, політичної психології, психологічної безпеки ЗМІ, психологічної безпеки особистості, суспільства, держави, що визначає її злободенність і значення.

Прихований інформаційно-психологічний вплив російських ЗМІ в Україні – це зумисно організована зміна психологічних характеристик, станів, поведінки, примусове спонукання людей до дій, яких би вони ніколи не вчинили без таємного зомбування.

Мета дослідження: розробити комплекс засобів протистояння інформаційно-психологічному впливу російських ЗМІ для захисту особи та соціуму. **Завдання:** осмислити сутність мас-медійного зомбування, з'ясувати специфіку інформаційно-психологічної небезпеки російських ЗМІ, як носіїв технологій рефлексивного управління людьми, шкідливого прихованого маніпулятивного впливу російських медій; виявити деструктивні інформаційно-психологічні методи російських ЗМІ та засоби протидії їм.

Прихована ближня мета російських ЗМІ – змусити Україну погодитись на московський сценарій урегулювання війни на Донбасі: визнання російської мови в Україні державною, федералізацію України. Дальня мета: реанімація СРСР, знищення української держави, приєднання її до Євроазійського союзу, як СРСР-2.

Російські ЗМІ широко використовують цілеспрямоване нав'язування свого світогляду і трактування подій, не дозволяють людям адекватно сприймати події і самих себе, приховано застосовують прийоми зомбування, впливу на підсвідомість, підпорядкування своїй волі, змінюють мислення, поведінку, незважаючи на волю чи бажання людини. Негативне програмування думок, устремлень, психічного стану реципієнтів, введення засобами масової інформації своїх реципієнтів в оману, завдає шкоди їхній психіці, загалом здоров'ю.

Завдяки Інтернету російські ЗМІ є інформаційно-психологічною зброєю інформаційно-психологічних операцій гібридної війни проти України, серед яких найвідоміші «защита соотечественников», «русский мир», «русская весна», «Крым наш» та інші, що спрямовані на просування через мас-медіа небезпечного світосприйняття країни-агресора особливо серед російськомовної довірливої аудиторії нашої держави, інших країн світу.

Приховані інформаційно-психологічні технології російських ЗМІ дозволяють прищеплювати людям їх особисту зацікавленість у проросійській меті, перетворити їх на союзників.

Чому так легко ЗМІ зомбують свою аудиторію? Як вони впливають на підсвідомість масової аудиторії на відстані? Факторами готовності до зомбування є розслаблений стан людини, монотонний голос, спокійна музика, а головне *бажання самої людини* сприймати інформацію газет, телебачення, радіо, інтернет-ЗМІ та *стан готовності до прийому інформації*. Щоб уникнути такого зомбування, треба **критично сприймати контент ЗМІ**.

Російські політики прагнуть досягти своїх загарбницьких політичних цілей через фальсифіковану, підроблену, спотворену інформацію своїх ЗМІ, чим дезорієнтують аудиторію, дають їй неправильні орієнтири для визначення своєї позиції у відносинах з титульним народом України, іншими народами та державами.

Один з перших «шедеврів» російської дезінформації телесюжет Дмитра Кисельова від 8 грудня 2013 р., у якому він виправдовував розгін студентів на Майдані в ніч з 29 на 30 листопада агресією радикалів на Банковій, що сталася 1 грудня.

Пізніше російські ЗМІ створили фейки про **«розп'ятого хлопчика»** // Беженка из Славянска вспоминает, как при ней казнили маленького сына и жену ополченца // Первый канал. 12 июля 2014, 21:04//https://www.1tv.ru/news/2014-07-12/37175-bezhenka_iz_slavyanska_vspominaet_kak_pri_ney_kaznil; **полювання на «снігурів»** // На Украине педагоги учат детей убивать снегирей (шок) // <https://www.youtube.com/embed/T4rFRBcGM-g>, **вимоги компенсації від Монголії за «монголо-татарське іго»** // Монголия: Мир никогда не слышал ни о какой-то украинской нации. С таким заявлением выступили парламентарии хурала в связи с требованием Украины выплатить

компенсацию за нашествие хана Батыя» //http://ren.tv/novosti/2015-05-18/mongoliya-mir-nikогда-nelyshal-ni-o-kakoy-ukrainskoy-nacii та ін.

Щоб нагнати страху, підпорядкувати своїм цілям аналітичне мислення реципієнтів, російські ЗМІ зумисно дезінформують свою й закордонну аудиторію: роблять невідомим – відоме, незрозумілим – зрозуміле, неясним – ясне, використовуючи примітивні, абсурдні пояснення, демонструючи розірване політичне мислення, що з погляду психології є ознакою патології мислення.

Такий дезінформаційний, психологічний вплив російських ЗМІ роз'єднує цілісне українське суспільство на протиборчі частини, що мають між собою боротися, ослабляти один одного для легшого поневолення незалежної України.

Люди під впливом російських мас-медій стають на бік ворога України, що викликає деструктивні зміни в соціумі, створює психо-емоційну, соціальну напруженість, перекручення ціннісних орієнтирів, формує неадекватні соціальні стереотипи, установки.

Російські ЗМІ здійснювали і здійснюють через зумисно спотворений контент деструктивний вплив, психічне зараження психоемоційним негативним, агресивним станом.

А починалася інформаційно-психологічна загроза в ЗМІ підступно, з радісної інтонації, відкритого довірливого тону ЗМІ про «русскую весну», що створювала ілюзію доброзичливості. Далі було творення ЗМІ альтернативної реальності, відтворення псевдоподій, яких насправді не було, немає і не може бути, а між рядками йшло ксенофобське зневажання всього українського для формування в аудиторії оцінки меншовартості українців, неспроможності української держави, й вираженні агресивних намірів зазіхання на українські території та їх захоплення на Донбасі.

На четвертому році війни на сході України російські та проросійські ЗМІ становлять інформаційно-психічну загрозу для українців, України через системне й систематичне руйнування українського соціуму, державної незалежності України.

Комплексно інформаційно-психологічна безпека забезпечується сукупністю політичних, правових, економічних, організаційних, мас-медійних заходів щодо ЗМІ, спрямованих на попередження, виявлення й нейтралізацію деструктивного маніпулятивного впливу російських ЗМІ.

«Відтак одним із напрямів забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особистості та держави, – пише Н. Вітюк, – вважаємо формування медіакомпетентності як окремих громадян, так і суспільства загалом через цілеспрямований розвиток медіаосвіти та медіапросвіти населення» [1].

На індивідуальному рівні важливо **сприймати медіаповідомлення російських ЗМІ критично**, аналізувати їх, диференціювати з погляду спрямованості, необхідності, достовірності, розуміти їхню суть, викривати маніпуляцію, формувати власну позицію, здійснювати психологічний захист та самозахист від російських агресивних, маніпулятивних медіавпливів.

Для протидії має бути створена єдина українська системи інформаційно-психологічного протиборства з російськими ЗМІ, куди мали б долучитися для боротьби із посталими загрозами всі українські мас-медіа. Вважаємо першочерговою умовою успішної протидії дезінформаційно-психологічному впливу російських ЗМІ координовану, взаємоузгоджену діяльність усіх українських ЗМІ щодо захисту українського народу та України.

Загальнодержавні, регіональні ЗМІ мають не поширювати, а руйнувати негативні міфи та стереотипи, розвінчувати російські фейки, навчати протистояти їм, просувати медіаграмотність через ЗМІ, варто розробити дієву систему захисту інформаційного простору України від негативного інформаційно-психологічного зомбування ЗМІ Російської Федерації.

Інформаційно-психологічна експансія Росії – це насамперед безпосереднє розповсюдження в Україні російських теле-, радіопередач, друкованих, інтернет-ЗМІ, що зареєстровані як українські; впровадження російських медійних організацій і приватних осіб до складу співзасновників українських ЗМІ.

О. М. Фролова називає маніпулятивні методи в ЗМІ: пряме підтасування фактів, замовчування небажаної інформації, поширення неправди і наклепу, рафіновані способи: напівправа (щоб

забезпечити довіру аудиторії, об'єктивно і докладно висвітлюються конкретні, малозначні деталі й замовчуються більш важливі факти або ж дається загальна брехлива інтерпретація подій), наклеювання ярликів, наприклад «фашист» [9; с. 23].

Кожний український журналіст має усвідомити, що завдання російської інформаційно-психологічного впливу ЗМІ – руйнування українського суспільства «зсередини» – через дискредитацію діючої влади, її політичного курсу: європейської і євроатлантичної інтеграції, інспірування сепаратистських настроїв у регіонах, просування термінологічних мін: «русского мира» і правомірності захисту «співвітчизників» на українській території, а загалом йдеться про знищення української державності.

Для цього в ДНР/ЛНР сформований «медіа-спецназ» у складі: 7 телеканалів (Перший республіканський, «Юніон», «Оплот», «Новоросія» тощо), 4 радіостанції і 13 республіканських газет. Ними керує Міністерство пропаганди у складі 120 осіб. Однак, місцеві ЗМІ – лише допоміжний засіб для російських мас-медіа, для яких ДНР/ЛНР – плацдарм, полігон для інформаційної війни. На тимчасово окупованих територіях нав'язується ідея неможливості подальшого співіснування з Україною, зокрема через термінологічні «міни»: «націоналістів», «активізацію українського терору» на території «республік».

Колосальні за масштабами і критичні за результатами психологічні наслідки російського інформаційного зомбування, що нав'язують аудиторії почуття ненависті до української влади через термінологічні «міни»: «київської хунти», «українських фашистів» і загалом до всього українського.

Для забезпечення національної безпеки необхідно не мінімізувати присутність у національному інформаційному просторі російських видань-приспосованців: *Известия-Украина*, *«Комсомольская правда в Украине»*, *«Коммерсантъ Украина»*, *«Аргументы и факты в Украине»*, *«Труд-Украина»*, *«Московский комсомолец в Украине»*, а законодавчо заборонити, як заборонили українськомовні ЗМІ на захоплених територіях Донбасу, закрити як такі, що ведуть антиукраїнську інформаційну війну, використовуючи приховані технології маніпулювання психікою, свідомістю читачької аудиторії.

Варто для запобігання інформаційно-психологічному впливу ЗМІ здійснювати психоосвітні заходи, розробляти методи підвищення стресостійкості аудиторії ЗМІ та виявлення прийомів, технологій інформаційної війни.

Особливої актуальності набувають засоби так званої інтелектуальної гігієни. Найнадійнішими методами захисту є толерантність і вміння осмислювати контент російських ЗМІ. Щоб не стати жертвою інформаційно-психологічного впливу ЗМІ, не можна кидатися на захист своєї позиції чи то навпаки – на боротьбу із висловленою позицією, а сприйняти всю інформацію спокійно, розсудливо, поза емоційним навантаженням себе й оточуючих.

Психологи вважають, що найшвидше інформаційно-психологічно заражаються люди від ЗМІ, що не можуть стримувати своїх емоцій, визнавати свої помилки, вони миттєво вибухають агресивною реакцією, якщо хтось висловив протилежну позицію, адже не припускають іншої думки чи світогляду, тому саме вони є найвразливішими об'єктами маніпуляції, інформаційно-психологічних прийомів. З іншого боку, спроможність контролювати власну агресію, виявляти толерантність, повагу до чужого права висловити свою думку, вміння незаангажовано проаналізувати факти, події, навчитися відділяти реальні факти від ймовірних, гіпотез, інтерпретацій, припущень, критично ставитися до мас-медійної інформації, цілісно розуміти власну систему етичних цінностей – все це робить людей захищеними від інформаційно-психологічного впливу, – вважає Н. О. Марута й М. В. Маркова [7]. Щоб запобігти або нейтралізувати негативний інформаційно-психологічний вплив ЗМІ, вчений Німеччини В. Левицький розробив рекомендації для забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особистості [5]. На нашу думку, результативними є його пропозиції: 1) відмовитися від перегляду, слухання, читання російських традиційних і новітніх ЗМІ як джерел негативного інформаційно-психологічного впливу; 2) не

вірити, не сприймати, ігнорувати повідомлення російських традиційних і новітніх ЗМІ; 3) відгороджувати власну психіку від російського мас-медійного негативного інформаційно-психологічного впливу; 4) критично сприймати інформацію російських і проросійських ЗМІ, задаючи питання кому це вигідно?; 5) сприймати негативну інформацію без емоцій; 6) самостійно контролювати себе щодо впливу контенту російського ЗМІ; 7) стримувати миттєві негативні почуттєві оцінки. Дослідниця М. В. Маркова рекомендує прості способи протидії інформаційно-психологічним загрозам мас-медій: критичне осмислення інформації, формування навичок позитивного мислення, інтелектуальної, фізичної активності, перенесення акценту уваги на близьких і родинну взаємодопомогу, спілкування з природою [6].

Приходимо до **висновку**, що мірою небезпеки інформаційно-психологічного маніпулювання російських і проросійських ЗМІ виступають мільйони потерпілих від консцієнтальної, гібридної війни, людські втрати серед військових і мирних жителів, матеріальні, територіальні, фінансові збитки України та багаторічні витрати на ліквідацію наслідків, і невідновна знищена віра в «сусіда», який у своїх ЗМІ повідомляв, що прийшов «захищати» «співвітчизників», а насправді руйнує, вбиває, калічить зброєю і своїми засобами масової інформації людські душі, соціум, Українську державу.

1. Вітюк Н. Медіакомпетентність як умова інформаційно-психологічної безпеки особистості та суспільства // <http://www.pu.if.ua/depart/SocialPsychology/resource> 2. Виноградчий В. І. Сучасні інформаційні технології, інформаційні небезпеки // <http://www.nmckherson.gov.ua/index.php/pedagogichna-storinka> 3. Гулай В. Загрози інформаційній безпеці особи в контексті розгортання «гібридної війни» та збройної агресії Російської Федерації проти України: нові реалії інформаційно-психологічної війни / В. Гулай // Людина і техніка у визначних битвах світових воєн ХХ століття (до 70-річчя завершення Другої світової війни): Збірка тез доповідей Міжнародної наукової конференції 21–23 жовтня 2015 р. – Львів : НАСВ, 2015. – С. 10–12. 4. Информационная война против Российской Федерации: институализация информационного пространства в контексте реализации Стратегии национальной безопасности РФ. Материалы круглого стола. – М. : Научный эксперт, 2011. – 112 с. // https://books.google.com.ua/books?id=-dK2pG12xEEC&pg=PA75&lpg=PA75&dq=информационно-психологическая+опасность+сми&source=bl&ots=_sFX-EnWuH&sig=nabQD0FNHSdTC7Tv0RXp26TZitM&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwj31saOr_OTZA_hWsA5oKHVPIAe4Q6AEITDAF#v=onep 5. Левицкий В. Информационно-психологическая безопасность личности [Электронный ресурс] / В. Левицкий // Партнер. Ваш партнер в Германии. – 2007. – № 6 (117). – Режим доступа: <http://www.partner-inform.de/partner/detail/2007/6/272/2445>. 6. Маркова М. В. Інформаційно-психологічна війна як нова загроза здоров'ю населення України: реальність небезпеки та напрями протидії// Здоров'я України // <http://health-ua.com/article/5219-nformatcijnopsihologchna-vjna-yak-nova-zagroza-zdorovyu-naselennya-ukrani-re> 7. Марута Н. О., Маркова Н. О. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання / Н. О. Марута, М. В. Маркова // Український вісник психоневрології. – 2015. – Т. 23, Вип. 3 (84). – С. 21–28. 8. Хворост Х. Ю. Інформаційно-психологічний вплив у розрізі безпеки здоров'я // Наука і освіта. No. 2–3, 2016. – С. 184–190. 9. Фролова О. М. Інформаційно-психологічні впливи з боку РФ як фактор національної безпеки України // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 112 (Частина II), 2013. – С. 21–26. 10. Шутов Р. Стратегія та можливості інформаційно-психологічного впливу // Агора, 2016. – № 5. – С. 53–58 // http://kennankyiv.org/wpcontent/uploads/2016/02/Shutov_werstka_Agora_V15_final.pdf

REFERENCES

1. Vitjuk N. Mediakompetentnistj jak umova informacijno-psykhologhichnoji bezpeky osobystosti ta suspiljstva // <http://www.pu.if.ua/depart/SocialPsychology/resource> 2. Vynogradchij V. I. Suchasni informacijni tekhnologhiji, informacijni nebezpeky // <http://www.nmckherson.gov.ua/index.php/>

pedagogichna-storinka 3. Ghulaj V. Zagrozy informacijnij bezpeci osoby v konteksti rozghortannja «ghibrydnoji vijny» ta zbrojnoji aghresiji Rosijskoji Federaciji proty Ukrainy: novi realiji informacijno-psykhologhichnoji vijny / V. Ghulaj // Ljudyna i tekhnika u vyznachnykh bytvakh svitovykh vojen KhKh stolittja (do 70-richchja zavershennja Drughoji svitovoji vijny): Zbirka tez dopovidej Mizhnarodnoji naukovoji konferenciji 21–23 zhovtnja 2015 r. – Ljviv : NASV, 2015. – S. 10–12. 4. Ynformacyonnaja vojna proty Rossyjskoji Federacyy: ynstytulyzacija ynformacyonnogho prostranstva v kontekste realizacyy Strateghyy nacyonalnoj bezopasnosti RF. Materyaly krughlogho stola. – M. : Nauchnyj ekspert, 2011. – 112 s. // https://books.google.com.ua/books?id=-dK2pG12xEEC&pg=PA75&lpg=PA75&dq=ynformacyonno-psykhologhycheskaja+opasnostj+smy&source=bl&ots=_sFX-EnWuH&sig=nabQD0FNHSdTC7Tv0RXp26TZitM&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwj31saOrOTZAhWsA5oKhVPIAe4Q6AEITDAF#v=onep 5. Levyckyj V. Ynformacyonno-psykhologhycheskaja bezopasnostjlychnosty [Elektronnyj resurs] / V. Levyckyj // Partner. Vash partner v Ghermany. – 2007. – No. 6 (117). – Rezhym dostupa: <http://www.partner-inform.de/partner/detail/2007/6/272/2445>. 6. Markova M. V. Informacijno-psykhologhichna vijna jak nova zagroza zdorov'ju naseleennja Ukrainy: realnistij nebezpeky ta naprjamy protydiji // Zdorov'ja Ukrainy // <http://health-ua.com/article/5219-nformatcijnopsihologchna-vjna-yak-nova-zagroza-zdorovyu-naseleennya-ukrani-re> 7. Maruta N. O., Markova N. O. Informacijno-psykhologhichna vijna jak novyj vyklyk suchasnosti: stan problemy ta naprjamky jiji podolannja / N. O. Maruta, M. V. Markova // Ukrajinsjkyj visnyk psykhonevrologhiji. – 2015. – T. 23, vyp. 3 (84). – S. 21–28. 8. Khvorost Kh. Ju. Informacijno-psykhologhichnyj vplyv u rozrizi bezpeky zdorov'ja // Nauka i osvita, No. 2–3, 2016. – S. 184–190. 9. Frolova O. M. Informacijno-psykhologhichni vplyvy z boku RF jak faktor nacionalnoji bezpeky Ukrainy // Aktualjni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. Vyp. 112 (Chastyna II), 2013. – S. 21–26. 10. Shutov R. Strateghija ta mozhlyvosti informacijno-psykhologhichnogho vplyvu // Aghora, 2016. – No. 5. – S. 53–58 // http://kennankyiv.org/wpcontent/uploads/2016/02/Shutov_werstka_Agora_V15_final.pdf